

УДК 371

МІСЦЕ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

К.В. Горчинська, аспірантка кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка

У статті розглядаються важливість та місце художньо-творчих здібностей, педагогічні напрямки, що сприяють ефективності процесу формування художньо-творчих здібностей майбутніх учителів технологій. Розглядаються методи навчання, які сприяють розвитку художньо-творчих здібностей.

Ключові слова: здібності, художньо-творчі здібності, творчість, творча діяльність, методи навчання.

Життя в епоху науково-технічного прогресу стає все різноманітніше і складніше. І воно вимагає від людини не шаблонних, звичних дій, а рухливості, гнучкості мислення, швидкої орієнтації і адаптації до нових умов, творчого підходу до вирішення великих і малих проблем. Якщо врахувати той факт, що частка розумової праці майже у всіх професіях постійно росте, а все більша частина виконавської діяльності перекладається на машини, то стає очевидним, що творчі здібності людини слід визнати найістотнішою частиною його інтелекту і завдання їх розвитку – однією з найважливіших завдань у вихованні сучасної людини. Адже всі культурні цінності, накопичені людством є результатом творчої діяльності людей. І те, наскільки просунеться вперед людське суспільство в майбутньому, буде визначатися творчим потенціалом підростаючого покоління.

Педагогічні дослідження, пов'язані з формуванням і розвитком творчої особистості відображені у працях С. Архангельського, Ю. Бабанського, Є. Бондаревської, Т. Комарової, В. Сластеніна, В. Щербакова [2; 13; 17].

Про місце художньо-творчої діяльності у всебічному естетичному розвитку майбутніх вчителів писали багато психологів, а саме А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Шацький, В. Шадріков, В. Кузін [7; 15; 16].

Багато закордонних психологів працювали над загальною теорією творчості: С. Грузенберг, Дж. Гілфорд, Е. Торренс, Т. Кун, А. Маслоу, К. Роджерс [3; 4; 5; 8; 12]. Деякі вчені вивчали етапи, фази, стадії творчого процесу і класифікували їх.

На сьогоднішній день проблема розвитку художньо-творчих здібностей у майбутніх вчителів технологій недостатньо розкрита в психолого-педагогічних дослідженнях. Є окремі дослідження, які досліджують художньо-творчі здібності у майбутніх вчителів музики, образотворчого мистецтва, трудового навчання.

Аналіз наукових досліджень, публікацій, літератури, пов'язаних з проблемою розвитку художньо-творчих здібностей навів на висновок про те, що особистісний розвиток майбутніх вчителів технологій як суб'єктів освітнього процесу у вищих навчальних закладах більш успішно відбувається у випадку вільного, активного саморозвитку: людина одночасно стає продуктом і творцем свого середовища, яка розвиває не тільки його фізичну життєву основу, але і робить можливим інтелектуально-духовний, моральний, соціальний розвиток.

Використання на заняттях творів народної художньої творчості, які відображають історію, побут, характер і світогляд народу, володіють колосальним потенціалом, розвиває, виховує та розширює світогляд майбутніх вчителів технологій. Знайомство з народним мистецтвом формує образні художні уявлення, виховує художній смак, веде до розвитку творчих здібностей, збагачує їх духовно, формує моральні, патріотичні почуття і багато інші позитивних якостей особистості.

Тому актуальність теми полягає в тому, що виховання у вищих навчальних закладах спрямоване на формування творчої особистості, здатної

осягнути все різноманіття навколишньої дійсності, встановити власний взаємозв'язок зі світом.

Людина з творчими здібностями – активна, допитлива. Вона здатна бачити незвичайне, прекрасне там, де інші це не бачать, вона здатна приймати свої самостійні рішення, які не від кого не залежать, у неї свій погляд на красу, і вона здатна створити щось нове, оригінальне. Тут потрібні особливі якості розуму, такі як спостережливість, вміння співставляти все те, що в сукупності і складає творчі здібності, виявляти і аналізувати, комбінувати і моделювати, знаходити зв'язки і закономірності і т.п.

Розвиток художньо-творчих здібностей позитивно діє на психічні та розумові процеси, спонукає до самопізнання і самовираження, формує здібності до творчості, імпровізації і експериментуванню, позитивно впливає на професійну підготовку майбутніх вчителів технологій, а також стає невід'ємною частиною особистості, її культурно-моральної цінністю. Тому так актуальна задача пошуку найбільш ефективних шляхів розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх вчителів технологій, питання про роль художньої творчості в процесі їх формування.

Творчість за своєю природою ґрунтується на бажанні зробити щось, що до тебе ще ніким не було зроблено, або хоча те, що до тебе існувало, зробити по-новому, по-своєму, краще. Інакше кажучи, творче начало в людині – це завжди прагнення вперед, до кращого, до прогресу, до досконалості і, звичайно, до прекрасного в найвищому і широкому сенсі цього поняття. За свою здатність розвивати у майбутніх вчителів технологій творчий підхід у вирішенні завдань художньо-творчі здібності займають, безумовно, перше місце серед всіх різноманітних елементів, що складають складну систему виховання у вищих навчальних закладах.

Процес особистісного розвитку майбутніх вчителів технологій як суб'єктів освітнього процесу вищих навчальних закладів сприймається кожною людиною індивідуально, в залежності від його актуальних і

потенційних здібностей, психологічних особливостей, рівня розвитку мислення, соціальних установок, мотивів, досвіду, тощо. [14, с. 161–167].

Він залежить від ступеня індивідуальності цього процесу, реалізації особистісного розвитку. Майбутні вчителі технологій, володіючи своїм власним суб'єктним досвідом, прагнуть використовувати його в конкретних ситуаціях. Зміст цього досвіду різниться у майбутніх вчителів технологій за способами самореалізації (активно самостійний, неактивно самостійний; пасивно самостійний; негативно самостійний; негативно пасивний); за результатами досягнень (відповідає поставленій меті, не відповідає поставленій меті); з установки (на благо собі, іншим; проти блага собі, іншим).

Розвиток майбутніх вчителів технологій залежить і від їх креативності як інтегрально стійкій характеристиці особистості, що визначає її здатність до творчості, прийняттю нового; нестандартного творчого мислення, генерування великого числа оригінальних і корисних ідей [1]. Основна мета креативного освітнього середовища – розвивати в людині творця на основі реалізації творчого потенціалу. Креативно освітнє середовище не тільки надає можливість кожному суб'єкту на кожному освітньому рівні розвивати вихідний творчий потенціал, а й розвиває потребу в самоактуалізації, творчому саморозвитку, досягненні поставленої мети.

Отже, сучасний студент розвивається у вищому навчальному закладі в тому випадку, якщо створені умови, що сприяють його інтелектуальному, творчому, професійному росту та розвитку, коли затребується і розвивається суб'єктна позиція, що забезпечує активне розуміння світу і себе в цьому світі. Такі умови створюють пізнання, спілкування, діяльність, забезпечують максимальну ступінь індивідуалізації навчання й особистісного розвитку на основі широкого використання дидактичних, комунікативних, особистісно розвивальних технологій, методик і практик.

Якщо ж розглядати художньо-творчі здібності, то вони мають велике практичне значення для майбутніх вчителів технологій для подальшої

трудової діяльності студента, тому що дає можливість використовувати графічний запис і наочний метод пояснення при передачі своїх думок, розвиває чіткість і повноту зорових уявлень, необхідних при конструюванні та проектуванні, вчить більш тонко розрізняти кольори і форми.

Якщо уважно розглянути поведінку людини, його діяльність в будь-якій галузі, то можна виділити два основних види вчинків. Одні дії людини можна назвати репродуктивними. Такий вид діяльності тісно пов'язаний з нашою пам'яттю і його сутність полягає в тому, що людина відтворює або повторює вже раніше створені і вироблені прийоми поведінки та дії [9].

Крім репродуктивної діяльності в поведінці людини присутня творча діяльність, результатом якої є не відтворення в його досвідів вражень, що були або дій, а створення нових образів або дій. В основі цього виду діяльності лежать творчі здібності [9].

Творчий процес народжує живу фантазію, живу уяву. Тому до числа найважливіших художніх здібностей слід віднести уяву. При цьому уява, як психічна якість людини, є тим самим підлеглим моментом "особливого цілісного відношення художника до дійсності". "У естетичному переживанні" людина сприймає зовнішній вигляд предметів і явищ як безпосереднє вираження їх неутилітарної цінності і близької до його внутрішнього життя [6].

Значення функції творчої уяви в психічному розвитку велике. Проте фантазія, як і будь-яка форма психічного відображення, повинна мати позитивний напрям розвитку. Вона має сприяти кращому пізнанню навколишнього світу, саморозкриття і самовдосконалення особистості.

Поряд з уявою творчість включає в себе особливий вид мислення. Формування та розвиток художньо-образного мислення важливе для розвитку художньо-творчих здібностей. Образне мислення є стержнем в педагогічній діяльності. Професійні якості майбутніх вчителів технологій складаються на основі органічного поєднання багатьох компонентів: розвитку теоретичних знань і умінь, а також практичних навиків, вміння

творчого підходу до поставленого завдання через осягнення його сенсу, змісту і подальшого втілення цього змісту в конкретному виробі.

Процеси пам'яті та сприйняття також набувають своєрідну вибірковість, якусь векторну спрямованість. Вони служать специфічними засобами для фіксації і збору матеріалу для роботи уяви, а саме, вражень дійсності, ознак предметів, події, звучання, слова, кольору всього того, що допоможе у створенні мальовничого та іншого виразного образу.

Здатність образно мислити, запам'ятовувати, підмічати в навколишній дійсності найбільш характерне, типове, є художньо-творчими здібностями. Вони звернені до внутрішнього світу людини і до його взаємин з навколишнім світом, служать духовному, естетичному, загальнокультурному розвитку майбутнього фахівця, що сприяє досягненню професійно значущих цілей.

Художньо-творчі здібності є системним утворенням, кожен компонент якого взаємопов'язаний з іншими і, разом з тим, є самостійною характеристикою, що виконує свої функції.

Значне місце в розвитку художньо-творчих здібностей в системі професійної освіти займають такі методи навчання:

- інформаційно-рецептивний – направлений на розвиток творчого сприйняття та розуміння предметів декоративно-ужиткового мистецтва;

- репродуктивний – відтворена репродукція як засіб повторення готових зразків або робота за готовими зразками, термінологічно вживається не лише в дидактиці, а й в образотворчому мистецтві, архітектурі, інших видах творчої діяльності;

- частково-пошуковий – спрямований на формування необхідних знань, умінь і навичок, що забезпечують високий рівень розвитку художньо-творчих здібностей, на формування особливого стилю розумової діяльності, дослідницької активності, самостійності, і полягає в підготовці і застосуванні проблемних ситуацій, творчих завдань.

– дослідницький – розвиває творчі вміння та навички; формує творче професійно-орієнтоване мислення [11];

– асоціативний – застосовується для розвитку зв'язку між художнім, образно-асоціативним і логічним мисленням, тобто між роботою правого і лівого півкуль, які підтверджують чи спростовують роботу творчої уяви і образно-асоціативного мислення;

– порівняння та узагальнення – сприяє порівнянню та узагальненню різних зразків моделей або малюнків;

– декоративної інтерпретації та стилізації – дозволяє досягти високого рівня виразності декоративної композиції і сприяє розвитку образно-асоціативного мислення, образно-асоціативного уяви, емоційно-асоціативного сприйняття, площинно-орнаментального бачення;

– метод емоційного сприйняття – сприяє формуванню цілісного образу предмета, на підставі якого через концентрацію, тобто більш чітко, узагальнене сприйняття, будується художньо-творча діяльність;

– методи проектування – націлені на створення об'єктивно і суб'єктивно нового продукту [12, с. 8]. Діяльність студентів при використанні цього метода розрахована на розвиток творчого мислення, творчих здібностей в основі якого лежить особистий досвід.

– евристичні методи – сприяють розвитку творчої фантазії та уяви, знаходженню нових шляхів рішення під час розв'язання творчих завдань.

Таким чином, художньо-творчі здібності є одними із найважливіших чинників, які активно формують та розвивають особистість майбутнього вчителя технологій. Головною умовою є розвиток індивідуальних здібностей і якостей особистості, що ведуть до цілісності її властивостей і особливостей, і створення в процесі навчання умов для її самовираження та розвитку. Вивчення закономірностей розвитку художньо-творчих здібностей має велике значення та безпосереднє відношення до якості підготовки майбутніх вчителів технологій, а отже займає актуальне місце в їх професійній підготовці.

Список літератури:

1. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания. Изб. псих. труды / Под ред. А.А. Бодалева. – М.: Изд во Москов. психолого-социального института; – Воронеж: Изд-во НПО «Модэк», 2005. – 432 с.
2. Бондаревская Е.В., Качан Г.А. Диагностика личностно-педагогической саморегуляции учителя / Е.В. Бондаревская. Ростов н/Д.: Изд-во РГПИ, 1996. – 53 с.
3. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд Психология мышления. – М., 1965. – с. 28 – 43
4. Грузенберг С. О. Гений и творчество. Основы теории и психологии творчества / С. О. Грузенберг. – Петроград. – Тип П.П. Сайкина, – 1924. – 88 с.
5. Грузенберг С. О. Психология творчества. Введение в психологию и теорию творчества. Т. 1 / С. О. Грузенберг – Минск: Белтрестпечать, 1923. – 201 с.
6. Дроздов С. А. Художественно-творческие способности студентов в специальной подготовке по композиции в педвузах [Электронный ресурс] / С. А. Дроздов // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – Режим доступа: <http://www.jurnal.org/articles/2009/ped48.html>
7. Кузин В. С. Основы обучения изобразительному искусству в школе / В. С. Кузин Пособие для учителей. 2-е изд., доп. и перераб. – М., Просвещение, 1999. – 345 с.
8. Маслоу А. Самоактуализация. // Психология личности / под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер. – М.: Изд-во Моск. гос. ун-та 1982. – с. 108 - 118.
9. Мелик-Пашаев А.А., Новлянская З.Н. Ступеньки к творчеству. – М.: Просвещение, 2005. – 246 с.
10. Михайлов Н.Н. О потребности личности в самореализации. Научный доклад высшей школы. // Философские науки, 1982. – № 4. – с. 24-32.

11. Пономарев Я. А. Психология творчества. – М.: Наука, 1976. – 304 с.
12. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека: Пер. с англ. / Общ. ред. Е.И. Исениной – М.: Издательская группа Прогресс, Унивес, 1994. – 480 с.
13. Сластенин В.А. Педагогика / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина // Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр "Академия". – 2002. – 576 с.
14. Тихомирова Е.И. Субъектная самореализация студентов в вузе как педагогическая проблема / Е.И. Тихомирова // Самореализация личности. Теория и практика: Сб. научно практических работ. – Самара: Изд-во СГПУ, 2006. – 245 с.
15. Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека / В.Д. Шадриков / Издание второе, перер. и доп.– Издательская корпорация "Логос" – М., 1996. – 265 с.
16. Шацкий С.Т. Избранные педагогические сочинения в 2-х томах / С.Т. Шацкий – М.: Просвещение, 1980 Т.1. – 458 с.
17. Щербаков В.С. Изобразительное искусство. Обучение и творчество / В.С. Щербаков – М.: Просвещение, 1969. – 30 с.

Горчинская Екатерина Витальевна. Место художественно-творческих способностей в профессиональной подготовке будущих учителей технологий.

В статье рассматриваются важность и место художественно-творческих способностей, педагогические направления, способствующие эффективности процесса формирования художественно-творческих способностей будущих учителей технологий. Рассматриваются методы обучения, способствующие развитию художественно-творческих способностей.

Ключевые слова: способности, художественно-творческие способности, творчество, творческая деятельность, методы обучения.

Kateryna Gorchynska. The place of artistic and creative abilities in the training of future teachers of technology.

The article discusses the importance and place of artistic and creative abilities, teaching areas, contributing to the effectiveness of the process of formation of artistic and creative abilities of future teachers of technology. Methods of training that promote the development of artistic and creative abilities.

Keywords: ability, artistic and creative ability, creativity, creative activities, teaching methods.